

Utbildningsutskottets betänkande

1978/79: 3

med anledning av motion om företagsinriktad forskning vid universitet och högskolor

Motionen

1977/78: 1707 av Claes Elmstedt m. fl. (c) vari yrkas att riksdagen i enlighet med vad som sägs i motionen 1977/78: 1706 — vilken remitterats till näringsutskottet — ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om forskning och utveckling i vad gäller

- a) behovet av forskning om institutionell förnyelse i företagen,
- b) praktiskt inriktad forskning vid universitet och forskningsinstitutioner i samarbete med näringslivet och fackliga organisationer,
- c) grundforskning inriktad på utveckling av vissa utvalda branscher,
- d) förslaget att till forskning och utveckling skall avsättas en viss del av statens regional- och industripolitiska satsningar.

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från universitets- och högskoleämbetet (UHA), styrelsen för teknisk utveckling (STU), forskningsrådsnämnden (FRN) och Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA). UHA har till sitt yttrande bilagt yttranden som avgivits av de samhällsvetenskapliga fakultetsnämnderna i Stockholm, Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå, den matematisk-naturvetenskapliga fakultetsnämnden i Uppsala och den tekniska fakultetsnämnden i Linköping.

Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden i Uppsala framhåller att forskning av det slag som motionärerna efterlyser redan förekommer vid många institutioner och att resultat redan finns tillgängliga. Detta gäller t. ex. forskning om produktutveckling och innovationer, om de mindre företagens problem och om exportfrågor. Mycket av denna forskning sker och har skett i nära samarbete med näringslivet påpekar vidare nämnden.

I ett längre tidsperspektiv torde, anför *samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden i Lund*, den viktigaste innovationsbefrämjande åtgärden inte vara en selektiv utan en bred satsning på forskning och högre utbildning. Det är av grundläggande betydelse, anför nämnden vidare, att rekryteringen till högre utbildning främjas och att de etablerade forskarnas möjligheter till forskning förbättras.

Universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) påpekar att forskningen bör ha viktiga bidrag att lämna till förståelsen och lösandet av de problem svenska företag möter. UHÄ anför vidare följande.

De frågor motionen aktualiserar har behandlats i forskningsrådsutredningens (FRU) och forskarutbildningsutredningens (FUN) nyligen avlämnade betänkanden. Frågorna om bl. a. högskolans forskning i samverkan med näringsliv och fackliga organisationer behandlas av utredningen angående högskolans forskningssamverkan med forskningsråd, myndigheter, företag och organisationer m. m. (FOSAM).

Som bl. a. påpekats av UHÄ i yttrande över FRU:s och FUN:s betänkanden har forskningens roll som förnyelsefaktor i samhället på senare tid uppmärksamats alltmer. Till detta har bl. a. bidragit den ekonomiska utvecklingen i vårt land och medvetenheten om olika konsekvenser av den tekniska utvecklingen. Insikten om samhällets ökade forskningsberoende har ökat, och uppmärksamheten riktas mer än tidigare mot forsknings- och teknikintensiva sektorer av näringslivet. Behovet av en slagkraftig teknisk och naturvetenskaplig forskning betonas alltmer som nödvändig för att öka industrins konkurrenskraft.

Enligt UHÄ:s mening är sådana satsningar befogade, och en fortsatt utbyggnad av resurserna för den forskning som bedrivs inom högskoleorganisationen är nödvändig. En avsättning av den del av de regional- och industripolitiska satsningarna för FoU, som föreslås i motion 1977/78: 1707, kan vara en väg att tillgodose dessa resursbehov.

Vad gäller forskning för främjande av företagens verksamhet görs viktiga insatser inom, förutom teknik och naturvetenskap, samhällsvetenskapliga ämnen såsom företagsekonomi. I likhet med motionärerna anser UHÄ att en ökad satsning på forskning om utveckling av system för t. ex. administration och marknadsföring är starkt motiverad.

Vid genomförandet av en sådan är det, i detta som i andra sammanhang, viktigt att forskningsinsatserna avvägs så att teknisk-ekonomiska motiveringar inte ensidigt blir styrande. Som ekonomisk-historiska institutionen vid universitetet i Göteborg framhållit i sitt yttrande över motionen är det viktigt att företagsforskningen inte präglas av ett alltför snävt synsätt. Det enskilda företaget bör inte ses isolerat, utan sättas in i sitt ekonomiska, sociala och historiska sammanhang.

Vad gäller behovet av forskning om institutionell förnyelse i företagen menar *styrelsen för teknisk utveckling (STU)* att denna fråga lämpligen kan prövas av forskningsrådsnämnden.

Forskarutbildningsutredningen har i betänkandet (SOU 1977: 63) Fortsatt högskoleutbildning ställt krav beträffande uppdragsforskningen vid universitet och högskolor, vilka enligt STU sammantagna skulle kunna försvåra sektororganens och näringslivets stöd åt praktiskt inriktat forsknings- och utvecklingsarbete vid universitet och högskolor. STU utgår från att utredningen om högskolans forskningssamverkan med forskningsråd, myndigheter, företag och organisationer m. m. (FOSAM) kommer att ta hänsyn till vad som framkommit vid remissbehandlingen av forskningsrådsutredningens och forskarutbildningsutredningens betänkanden när det gäller mer övergripande frågor i detta samspel. STU menar att utredningen också bör kunna uppmärksamma vad som i detta avseende framförs i motionen.

I fråga om selektiv satsning på grundforskning inriktad på utveckling av vissa utvalda branscher hänvisar STU till det uppdrag som STU och Ingenjörsvetenskapsakademien erhållit av regeringen när det gäller Sveriges tekniskt industriella framtida kompetens. Bland resultaten från detta uppdrag kommer, anför STU, att vara förslag till sådan selektiv satsning på forskning som efterlyses i motionen.

Enligt STU:s mening förtjänar förslaget i motionen att till forskning och utveckling avsätta en viss del av statens regional- och industripolitiska satsningar att provas. Uppenbarligen avsätts redan en viss del av statens industripolitiska satsningar för stöd till forskning och utvecklingsarbete inom näringslivet. STU:s budget uppgår för 1978/79 till 353 milj. kr. Det är uppenbart nödvändigt, fortsätter STU, att långsiktiga regional- och industripolitiska satsningar får innefatta även ett kraftfullt och målmedvetet stöd till forskning och utveckling med inriktning på att utveckla alternativ produktion av varor och tjänster med förutsättningar för långsiktig konkurrenskraft. Endast därigenom kan sysselsättningen i olika regioner tryggas på sikt.

Forskningsrådsnämnden (FRN) ansluter sig till önskemålen om forskning om institutionell förnyelse i företagen och om selektiv satsning på grundforskning samt erinrar om att frågan om uppdragsforskning f. n. provas hos regeringen. Förslaget att till forskning och utveckling skall avsättas en viss del av statens regional- och industripolitiska satsningar avvisar FRN. Nämnden anför i huvudsak följande.

Nämnden ansluter sig till önskemålen om forskning om institutionell förnyelse i företagen men vill framhålla att sådan FoU förekommer vid t. ex. företagsekonomiska institutioner och konsultföretag. FRN har för sin del inlett ett arbete som avser att stimulera forskning kring planeringsförutsättningar under andra ekonomiska utvecklingsbetingelser än den som i stort sett rått under efterkrigstiden. I detta sammanhang är forskning om institutionell förnyelse i företagen självfallet aktuell.

Ett ökat utnyttjande från näringslivets sida av den FoU-resurs som högskolan utgör har länge eftersträfvats och FRN måste från sina utgångspunkter se positivt på alla åtgärder som kan främja utökade sådana kontakter. I motionen påpekas också de senaste av de åtgärder som statsmakterna vidtagit för att underlätta kontakterna mellan näringslivet och högskolan. Frågan om bl. a. de fackliga organisationernas möjligheter att initiera FoU är likaledes högaktuell. De fackliga organisationerna arbetar f. n. själva intensivt med FoU-frågorna och forskningsrådsutredningens förslag rörande ökade möjligheter för de fackliga organisationerna i detta avseende är under övervägande i regeringskansliet. Frågor av hithörande slag studeras f. n. av forsknings-samverkanskommittén.

En selektiv satsning på kompetensuppbyggande forskning inom vissa grundläggande forskningsområden i syfte att ge stimulans åt utvecklingen inom utvalda branscher kan vara ett önskvärt inslag i en aktiv och långsiktig FoU-politik. En sådan satsning bör utformas i en planeringsdialog mellan bl. a. de ansvariga forskningsråden och andra organ där även budgetprocessen spelar en viktig roll. Även FRN kan här spela en roll. Det bör emellertid betonas att sambanden mellan framgångsrik utveckling inom olika industribranscher och långsiktig kunskapsupp-

byggande forskning är långt ifrån entydiga och lineära. Selektiva satsningar får därför inte ses som *alternativ* till ambitiösa insatser på bredden.

I en FoU-planering med anspråk på helhetssyn och överblick måste givetvis uppmärksammas FoU-verksamhetens betydelse för regional och industriell utveckling. Resurser för FoU måste bl. a. dimensioneras med hänsyn till den politiska vikt dessa frågor har. FRN vill betona att det existerande FoU-systemet (universitet, institut, forskningsråd, sektorsorgan etc.) utgör den naturliga basen för ökade insatser. En fast mekanisk kvotering av det slag motionen antyder är dock av flera skäl olämplig. Bl. a. skulle detta kunna medföra en i FoU-sammanhang högst besvärande ryckighet i medelstilldelningen och även risk för låst maximering.

Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA) instämmer i motionärernas utgångspunkt att satsning på nya produkter och produktionsprocesser är en förutsättning för att förbättra svensk industris konkurrenskraft. Stöd till uppfinnare samt till teknisk forskning och utveckling kommer emellertid enligt IVA:s uppfattning att vara föga verkningsfullt om det inte kompletteras med bättre förutsättningar att starta nya företag för att exploatera de tekniska idéerna. Ett annat villkor för att samhället på ett effektivt sätt skall kunna påverka innovationstakten är enligt IVA bättre kunskap om hur innovationsprocessen och nyetablering av företag fungerar i verkligheten. IVA anför vidare följande.

Vad gäller hemställan i motion 1977/78: 1707 vill akademien understryka att ett viktigt medel för att nå ökad välfärd är forskning och utveckling inom industrin. Svensk industri har bedrivit och bedriver framgångsrikt teknisk utveckling inom många områden. Ständiga förändringar sker både i vad gäller organisation och arbetssystem för forskning och utveckling. Bedömningarna om den bästa modellen varierar och under vissa perioder kan förnyelsen inom en industribransch kritiseras, under andra perioder andra industrier. Enligt IVA:s uppfattning är inte situationen så kritisk som beskrivs i motionen, men ökad praktisk innovationsforskning torde vara av stort värde. I detta sammanhang vill IVA också understryka att behovet av förnyelse av organisation och arbetssystem när det gäller den statliga administrationen är betydligt större. Det gäller t. ex. möjligheterna att inom den statliga administrationen snabbt fånga upp den teknologiska och tekniska utvecklingen eller att bedöma värdet av statligt stöd till större utvecklingsprojekt. Även frågan om den tekniska kompetensen i vissa förvaltningar borde studeras i detta sammanhang.

Behovet av samarbete mellan forskning och näringsliv är som akademien understrukt under årens lopp stort. Akademien har därför med oro sett utvecklingen mot ökade barriärer för denna typ av forskning. Man har från administrativt håll velat sätta upp sådana regler som omöjliggör det fria kunskapsutbyte som är nödvändigt för ett samarbete. Denna fråga är för närvarande under utredning.

Det är akademiens förhoppning att resultatet av utredningen ger ökade möjligheter till samarbete mellan universitet, högskolor och industri.

Akademien vill understryka svårigheten att utifrån grundforskningsresultat bygga upp helt nya branscher. Nya forskningsresultat leder inte automatiskt till ny industriell verksamhet, framför allt inte i sådan omfattning att den på kort sikt kan ersätta tillbakagående branscher.

Enligt akademiens uppfattning bör man i stället stärka sådana områden i landet där vi har en framgångsrik forskning och industriell utveckling. Vi kan också genom insatser av den typ STU planerat utbilda folk på speciella kunskapsområden som en beredskapsåtgärd, för att snabbt kunna fånga upp nya utvecklingstendenser i omvärlden. Effekten av denna utbildning blir dock mycket långsiktig.

Akademien har i många sammanhang betonat vikten av att de statliga insatserna för forskning ökar. Detta gäller inte minst resurserna till den grundläggande forskning inom landet som genom en rad beslut har kommit att lida brist på resurser för att utveckla verksamheterna. Ett av de viktigaste styrmedlen samhället har för att öka landets tekniskt industriella kompetens torde vara just att på lång sikt bygga upp den kunskapshöjande forskningen i landet.

Utskottet

I den under riksmötet 1977/78 avlämnade propositionen 1977/78: 111 lade regeringen fram förslag till åtgärder för att främja den tekniska förnyelsen inom industrin och olika samhällssektorer. De i propositionen föreslagna åtgärderna avser huvudsakligen verksamhetsområdet för styrelsen för teknisk utveckling (STU). I propositionen framhåller föredraganden att det är viktigt att innovationsverksamheten inom industrin ligger på en hög nivå. Tre syften med samhällets insatser på området anges. Ett är att säkra svensk industris industriella konkurrenskraft för att därmed långsiktigt säkra sysselsättning och välbefinnande. Ett annat är att medverka till att ta fram ny teknik och ny kunskap som förbättrar människornas omgivning och levnadsförhållanden. Ett tredje syfte är att ta fram ny teknik som bidrar till lösning av viktiga nationella och internationella problem.

För att den svenska industrins internationella konkurrenskraft skall kunna vidmakthållas är det väsentligt att man finner vägar för att stimulera tekniska innovationer och stödja den tekniska utvecklingen inför näringsutskottet, till vilket propositionen remitterades, i sitt med anledning av denna och vissa motioner avgivna betänkande 1977/78: 75. I betänkandet behandlas bl. a. motionen 1977/78: 1706. I denna yrkades att en utredning om innovationsverksamhetens betydelse och innovatörernas situation och arbetsförhållanden skulle tillsättas. Näringsutskottet pekade på att innovatörernas problem har analyserats dels av statens industriverk i utredningen (SIND 1977: 14) Regional produktutvecklingsservice, dels av STU i en rapport om resultat av STU:s uppfinnarstöd åren 1968—1975. Utskottet räknade med att STU även framgent nog skulle följa dessa frågor och fann att en särskild utredning inte var

påkallad. Utskottet avstyrkte alltså yrkandet i motionen 1977/78: 1706. Riksdagen fattade beslut i enlighet med förslaget (rskr 1977/78: 361).

Med hänvisning till vad som anförts i nyssnämnda motion har i den till utbildningsutskottet remitterade motionen 1977/78: 1707 yrkats att riksdagen skall ge regeringen till känna vad motionärerna anför i vad gäller behovet av forskning om institutionell förnyelse i företagen, praktiskt inriktad forskning vid universitet och forskningsinstitutioner i samarbete med näringslivet och fackliga organisationer, grundforskning inriktad på utveckling av vissa utvalda branscher och slutligen ett förslag att till forskning och utveckling skall avsättas en viss del av statens regional- och industripolitiska satsningar.

Som framgår av det föregående har utskottet inhämtat yttranden över motionen från universitets- och högskoleämbetet (UHÄ), STU, forskningsrådsnämnden (FRN) och Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA).

Vad gäller behovet av forskning om institutionell förnyelse i företagen menar STU att denna fråga lämpligen kan prövas av FRN. Liksom bl. a. fakultetsnämnden vid samhällsvetenskapliga fakulteten i Uppsala framhåller FRN att sådan forskning redan förekommer vid t. ex. företagsekonomiska institutioner. FRN har för sin del inlett ett arbete som avser att stimulera forskning kring planeringsförutsättningar under andra ekonomiska utvecklingsbetingelser än dem som i stort rått under efterkrigstiden. I detta sammanhang är, påpekar nämnden, forskning om institutionell förnyelse i företagen självfallet aktuell. Med hänsyn även till vad som i övrigt av remissinstanserna anförts i frågan anser utskottet att motionen i denna del inte påkallar någon riksdagens åtgärd.

Detsamma gäller enligt utskottets mening vad som av motionärerna anförts i fråga om satsning på grundforskning inriktad på utveckling av vissa utvalda branscher. Utskottets ställningstagande är motiverat bl. a. av att — sedan motionen väcktes — uppdrag att utreda frågor rörande Sveriges tekniska och industriella kompetens getts dels STU, i samarbete med statens industriverk, dels Ingenjörsvetenskapsakademien. Bland resultaten från detta uppdrag kommer att vara, framhåller STU i sitt remissyttrande, förslag till sådan selektiv satsning på forskning som efterlyses av motionärerna.

Med anledning av motionen i övrigt vill utskottet erinra om forskningsrådsutredningens slutbetänkande (SOU 1977: 52) Forskningspolitik och forskarutbildningsutredningens slutbetänkande (SOU 1977: 63) Fortsatt högskoleutbildning. Proposition på grundval av dessa betänkanden, vilka båda behandlar frågor som har nära anknytning till förevarande motion, har aviserats till riksmötet 1978/79. Vissa frågor som gäller högskolans forskningssamverkan med forskningsråd, myndigheter, företag och organisationer utreds för närvarande av en för ändamålet tillkallad kommitté, FOSAM (U 1978: 21).

I propositionen 1977/78: 100 (bil. 12 s. 388) föreslog regeringen en

försöksverksamhet med näringslivskontakt för forskare. Riksdagen biföll förslaget (UbU 1977/78: 22, rskr 1977/78: 338). Ansvaret för försöksverksamheten har anförtratts FOSAM.

Med hänsyn till utredningsarbetena har utskottet för sin del funnit att riksdagen inte nu bör göra något uttalande i frågan om högskolornas och forskningsinstitutioners forskningssamarbete med näringslivet och fackliga organisationer.

Motionärerna tar också upp en speciell resursfråga. En tanke som enligt deras mening kan vara värd att pröva är att avsätta exempelvis 2 % av statens regional- och industripolitiska satsningar för stöd åt näringslivet för forsknings- och utvecklingsarbete (FoU). Denna FoU skulle inte vara begränsad till den dagsaktuella produktionsinriktningen. I stället skulle den inriktas på att utveckla alternativa produktionsmöjligheter, för att långsiktigt trygga sysselsättningen i regionen och i företagen.

Enligt UHÄ:s och STU:s mening bör förslaget prövas. Det är uppenbart nödvändigt, säger STU i sitt remissyttrande, att långsiktiga regional- och industripolitiska satsningar får innefatta även ett kraftfullt och målmedvetet stöd till forskning och utveckling med inriktning på att utveckla alternativ produktion av varor och tjänster med förutsättningar för långsiktig konkurrenskraft. Endast därigenom kan, fortsätter STU, sysselsättningen i olika regioner tryggas på sikt.

Utskottet anser liksom motionärerna att insatserna för forskning och utvecklingsarbete bör ökas. I likhet med UHÄ och STU har utskottet funnit motionärernas uppslag vara intressant och värt att pröva som ett element i den regionalpolitiska satsningen. Utskottet anser sålunda att motionärernas uppslag att till forsknings- och utvecklingsarbete skall avsättas en viss del av statens regional- och industripolitiska satsningar bör prövas. Utskottet föreslår att riksdagen som sin mening ger denna uppfattning till känna för regeringen.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen beträffande forskning om institutionell förnyelse i företagen avslår motionen 1977/78: 1707,
2. att riksdagen beträffande praktiskt inriktad forskning i samarbete med näringslivet och fackliga organisationer avslår motionen 1977/78: 1707,
3. att riksdagen beträffande på visst sätt inriktad grundforskning avslår motionen 1977/78: 1707,
4. att riksdagen beträffande på visst sätt beräknade resurser för forsknings- och utvecklingsarbete med bifall till motionen 1977/78: 1707 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

Stockholm den 10 oktober 1978

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Stig Alemyr (s), Claes Elmstedt (c), Ove Nordstrandh (m), Bengt Wiklund (s), Sven Johansson (c), Lars Gustafsson (s), Linnea Hörlén (fp), Roland Sundgren (s), Gösta Karlsson (c), Helge Hagberg (s), Hans Nyhage (m), Lennart Bladh (s), Christina Rogestam (c), Torsten Karlsson (s) och Jörgen Ullenhag (fp).